

Fidan Əliyeva

ADU

fidanalievaya4@mail.ru

TƏLİMDƏ İNTEQRASIYA VƏ İNKİŞAFƏTDİRİCİ TƏLİMİN PRİNSİPLƏRİ

Açar sözlər: təlimdə inteqrasiya, təlim materialları, təlim metodları

Keywords: integrated training, teaching materials, teaching methods

Ключевые слова: комплексная подготовка, учебные материалы, методы обучения

Təhsilimiz artıq öz prioritetlərini dəqiq müəyyənləşdirmişdir. Sabitləşmiş təhsil prinsipləri əsasında yeni mərhələyə qədəm qoyaraq çoxprofilli təlimi əsas götürmüşdür. Bu prinsiplərdən biri və bəlkə də ən zərurisi isə inteqrasiyadır. İnteqrativ təlim mühüm pedaqoji problem kimi müasir, dünyagörüşlü, fəal, yaradıcı, problemlərin həlli və müstəqil qərarlar qəbul etmək üçün zəruri təhsil səviyyəsinə və keyfiyyətlərə malik şəxsiyyət formalaşdırılması, ön plana çıxdığı hazırkı dövrdə, xüsusi aktuallıq kəsb edir. Bu problemin tədqiqi və həlli təkcə xarici dilin tədrisinin elmi, nəzəri əsaslarının inkişafı üçün deyil, müəllimlərin praktik fəaliyyəti üçün də böyük əhəmiyyət kəsb edir [3].

Azərbaycan pedaqoji fikrində “inteqrativ təhsil”, yaxud “təhsilin inteqrasiyası”, eləcə də “inteqrativ təlim”, “inteqrativ dərs” və s. anlayışlar artıq özünə yer tutmaqla istifadə olunmaqdadır. Azərbaycan təhsilinin elmi-nəzəri, psixopedaqoji problemləri ilə bağlı geniş tədqiqatları olan görkəmli psixoloq prof. Əbdül Əlizadə islahatın ilk dövrlərində yazırdı ki, “Müasir dövrdə humanitar fənlərin təbii-elmi fənlərlə inteqrasiyası daha çox vurğulanır. Bu ideya özü-özlüyündə son dərəcə aktualdır.

Bu prinsipin düzgün istifadəsi nəticəsində təlimdə mühüm irəliləyişlər əldə etmək mümkündür. Belə ki, inteqrasiya:

- öyrənmənin intensivliyini, səmərəliliyini artırır;
- vaxtdan səmərəli istifadə etməyə imkan yaradır;
- təlimin yoruculuğunu azaldır;
- inteqrativ bilik və bacarıqların formalaşmasına şərait yaradır;
- həddən artıq xırdalanmanın qarşısını alır;
- təlimə marağın artmasına imkan yaradır

Xarici dil fənni öz mahiyyəti, təbiəti etibarilə inteqrativ səciyyə daşıyır. Belə ki, bu fənnin həyatı zəruriliyi artıq onun inteqrativlik xüsusiyyətinin ifadəsidir və bu, bilavasitə təlim prosesində də öz əksini tapmalıdır. Dil gerçəklik, ətraf aləm haqqında zəngin informasiya mənbəyi kimi çıxış edir, insanın şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Xarici dilin tədrisində inteqrativlik fəndaxili əlaqələr (üfüqi inteqrasiya), fənlərarası əlaqələr (şaquli inteqrasiya) şəklinə həyata keçirilir. Dilin musiqi, rəsamsamlıq, heykəltəraşlıq, kino, teatr kimi spesifik incəsənət sahələri, tarix, coğrafiya, xarici dil, informatika və s. kimi fənlərlə əlaqəsi təlim prosesində diqqətdən

yayınmamalıdır. Öyrənci elmi bilikləri sistemli, əlaqəli şəkildə mənimsədikcə, onun şüurunda həyatın tam, dolğun mənzərəsi yaranır [4].

Bu yanaşmaya görə şagird məktəbdə tədris olunan fənlər vasitəsi ilə müxtəlif sahələr üzrə seçilmiş məzmunu öyrənməli və tətbiq etməyi bacarmalıdır. Xarici dilin integrativ tədrisi aşağıdakı səciyyəvi xüsusiyyətlərə malikdir:

- *təlimin fəal, cəlbədicə və əyləncəli olması;*
- *çoxlu hissələrə bölünməməsi;*
- *məzmununun sadə, əhatəli və anlaşıqlı olması;*
- *fənlərinin sayının çox olmaması (iki, üç və dörd fənn);*
- *eyni konsepsiyanın iki və ya daha çox müxtəlif fəndə öyrənilməsi;*
- *təlimin müxtəlif mərhələlərinin əlaqələndirilməsi;*
- *yüksək nailiyyət səviyyəsinin və intellektual bacarığın inkişafının stimullaşdırılması [1].*

Xarici dilin tədrisində fəndaxili əlaqənin yaradılmasına şagirdə aşağıdakı imkanları verir:

- *mövzu, problem, janr baxımından bir-biri ilə səsleşən mətnlərin əlaqəli öyrənilməsi;*
- *müxtəlif siniflərdə mənimsənilmiş biliklərin əlaqələndirilməsi;*
- *şifahi və yazılı nitq bacarıqlarının əlaqələnməsi;*
- *mətnin öyrənilməsi, təhlili və qiymətləndirilməsi üzrə bacarıqlara yiyələnmə. [6].*

İntegrativliyin nəzərə alınmasında iki cəhət əsas götürülmüşdür. Birinci, fənlərin integrativ xarakterdə olmasına diqqət yetirilmişdir. Bunun üçün fənlərin nəzəri və praktik funksiyalarının artırılması üçün onun imkan daxilində, daha çox elm sahələrinə aid anlayışları əhatə etməsinə diqqət yetirilmişdir. Əldə olunmuş təcrübələr də onu göstərir ki, uyğun elm sahələrinin müəyyən müstəvidə əlaqələndirilməsi, bütövləşdirilməsi və vahid formada təqdim olunması təlim marağını yaradan başlıca vasitələrdən hesab edilir [2].

Təbii ki, bu integrativlik, ilk növbədə, təlimin integrativ məzmununun məntiqi davamıdır. Onun növbəti addımında reallaşdırılmasıdır. İkinci isə müəllimin bir dərs saatında fəaliyyətini istiqamətləndirən plandır. Bu planda integrasiya elementinin olması, onun mövzu, məqsəd, üsul və təchizatlar sisteminin daxil edilməsi müasir pedaqoji tələblərdən hesab edilir. Belə ki, müəllim özünün gündəlik dərs planında təlim məqsədinə uyğun olaraq reallaşdırdığı strategiyalara integrasiya məsələlərini daxil edir. Fəaliyyətinin inkişafyönümlü olmasında ona mühüm amil kimi yanaşır. Müəllim həm də planının ümumi müddəalarında dərslərin gedişinə aid apardığı qeydlərdə integrasiyadan necə istifadə etdiyini nəzərə çatdırır. Təhsil proqramlarına daxil edilən dərs planı nümunələrində integrasiya elementlərinin seçilməsi, yerləşdirilməsi, bir texnologiya kimi ondan istifadə olunması barədə tövsiyələr verir.

Bu tövsiyələr təlim prosesinin, onun təşkilat formalarının bilavasitə integrativ əsasda qurulmasına aid istiqamətverici bir resursdur. Ona bir nümunə kimi yanaşmaq və ondan yaradıcı istifadə etmək hər bir müəllimin vəzifəsidir. Bundan əlavə, təhsil proqramlarında (kürrikulumlarda) perspektiv (illik) planlaşdırma nümunələrində də integrasiya xüsusi komponent kimi nəzərdə tutulur.

Yekun olaraq belə nəticəyə gəlmək olar ki, yeni təhsil konsepsiyasında təlimin interaktiv məzmununun ardıcıl olaraq davam etdirilməsi, onun yeni texnologiyalar zəminində mənimsənilməsini tələb edir. Başqa sözlə, integrativ məzmun integrativ texnologiyanın olması zərurətini meydana çıxarır. Sinkretik xarakterinə görə dərs bunların içərisində ən əhəmiyyətli hesab edilir. Akad. M.M. Mehdizadənin təbirincə demiş olsaq, "...dərs pedaqoji prosesin hüceyrəsi deyil, onun özəyidir, onun həlledici hissəsidir. Onda pedaqogikanın xeyli hissəsi deyil, şagirdlərin təlim və tərbiyəsinin məzmunundan, yollarından, prinsip və metodlarından bəhs olunan əsas hissəsi cəmlənir" [5].

Ədəbiyyat

1. Ağazadə N.A Xarici dillərin tədrisi metodikası və dilçilik// Metodika və dilçilik. Bakı: 1974 s.6-11
- 2."Azərbaycan müəllimi"qəzeti. 21 dekabr. 2012-ci il. s.7-9
3. Əlizadə Ə.Ə. Yeni pedaqoji təfəkkür: ideyalar, prinsiplər, problemlər. Bakı, "Adiloğlu" nəriyyat, 2001.
4. Kərimov Y.Təlim metodları. Bakı.2007
5. Mehdizadə M.M. Ümumtəhsil məktəblərində təlim və tərbiyə prosesinin təkmilləşdirilməsi yolları. Bakı, "Maarif", 1982.
6. Jack C. Richards and Theodore S.Rodgers, Approaches and Methods in Language Teaching: A description and analysis. Cambridge: Cambridge University Press, 1986(171p.)

Summary

Integrated teaching and the principles of developmental teaching

The main idea of this article is about integrated teaching and the principles of developmental training. Integrated approach allows learners to explore, gather, process, refine and present information about topics they want to investigate without the constraints imposed by traditional subject barriers. An integrated approach allows students to be engaged in purposeful, relevant learning.

Резюме

Интегрированное обучение и принципы развивающего обучения

Основная идея статьи это про интегрированное обучение и про принципов развивающего обучения. Интегрированный подход позволяет учащимся исследовать, обработать, усовершенствовать и представлять информацию про темы, которые они хотят расследовать без ограничений наложенных традиционными предметными барьерами. Интегрированный подход позволяет студентам заниматься в целенаправленном, соответствующем обучении.

*Rəyçi: ped.f.d. J.Mehrəliyeva
ADU-nun Linqvodidaktika kafedrasının
07.12.2017-ci il tarixli iclasının
05 sayılı protokolundan çıxarış.*

Daxil olma tarixi: 30.01.2017